

Zeki Sarıhan tarafından yazıldı.
Çarşamba, 11 Aralık 2013 15:31 -

Türkiye’nin çağdaşlaşma sürecinde kadınlara seçme ve seçilme hakkının verildiği 5 Aralık 1930’a kadar, bu konuda zorlu bir mücadele verilmiştir. Batılılaşmanın etkisiyle Tanzimat’la başlayan kadın eğitimi ve kadın hakları düşüncesi İkinci Meşrutiyet’le büyük bir sıçrama yapmış, kadınlar, toplumsal hayatın hemen her alanında erkeklerle birlikte görev almaya başlamıştır. Bu dönemde kadınlar, dergi ve gazeteler bile çıkarmaya başlamıştır, dernekler kurarak oldukça etkin bir mücadele yürütmüşlerdir. Tarık Zafer Tunaya’ya göre 1918 yılına gelindiğinde kadın sorunu esas olarak çözümlenmiş bulunuyordu.[1]

1919 sonbaharında Son Osmanlı Mebuslar Meclisi için seçim hazırlıkları yapılırken bazı gazeteler kadınlara seçme ve seçilme hakkının tanınmasını gündeme getirmişlerdir. Vakit gazetesi, ABD’de bu konunun ele alınmış olmasını vesile sayarak Türk kadınlarına da seçme ve seçilme hakkının verilmesi konusunda bir sormaca yapmış, Halide Edip, Nakiye Hanım, Kız Öğretmen Okulu müdürü gibi bazı tanınmış kadınların görüşlerini sormuş, gazete Kız Öğretmen Okulu’nun son sınıf öğrencileri arasında anket bile yapmıştır.[2] Siyasi haklarını ilke olarak savunmakla birlikte kadınların da bu konuda henüz açık bir programa sahip olmadıkları anlaşılmaktadır. Buna karşılık mebus seçimlerinde bazı yerlerde Halide Edip Hanım’a oy verildiği görülmektedir. [3]

Bu tarihlerde Batılı kadınlar, seçme ve seçilme hakkı konusunda dünya kongreleri düzenlemektedirler. 1913’te Budapeşte’de toplanan Kadınlara Seçme Hakkı Verilmesi Milletlerarası Cemiyetler Birliğinin toplanmasından sonra 16 ülke kadınlara siyasi haklar tanımıştır. Bunlar Danimarka, İrlanda, Hollanda, Almanya, Avusturya, Bohemya, Macaristan, Lehistan, İsveç, İngiltere, Rusya, Kuzey Amerika’dan dokuz eyalet, Kanada, Rodezya, Afrika’nın doğusundaki İngiltere sömürgeleri ve Jamaika’dır. Bundan sonraki kongre Haziran 1920’de Cenevre’de toplanmış, bu toplantıya Küba, İspanya gibi ülkelerin kadın örgütleri de katılmıştır. Kongre’de Türk kadınlarını Kıbrıslı Mustafa Paşa’nın kızı ve İspanya Elçiliği Müsteşarı Ferruh Niyazi Bey’in eşi Azize Hanım temsil etmiştir. Ahmet Cevdet’in İsviçre’den gönderdiği yazıya göre kongrede konuşmacı Azize Hanım pek çok alkışlanmıştır.[4] Ancak o daha çok Türk kadınlığının çektikleri ve ülkenin bağımsızlığını anlatmıştır.

Türkiye Büyük millet Meclisinde kadınlar seçme hakkı ilk kez 15 Kasım 1921’de Köy ve Bucak Yönetimi Kanun Tasarısı görüşülürken ele alınmıştır. Tartışma bucak (nahiye) yönetimi için yapılacak seçimlerde kadınların da hesaba katılıp katılmayacağı konusundadır. Daha çok muhafazakâr tutumlarıyla tanınan ama bazı demokratik talepleri ileri sürmekten de geri kalmayan İkinci Grubu mensup Erzurum Mebusu Hüseyin Avni Bey, 20 evli bir köyde üç erkek bulunabileceğini, kalanının kadın olduğunu, bunların genel hayata katılıp vergi verdiklerini, ancak bu zavallıların bir takım adamların elinde esir olduğunu söyleyerek “Şûraya kadınlar da girmelidir” demiştir.

Zeki Sarıhan tarafından yazıldı.
Çarşamba, 11 Aralık 2013 15:31 -

Onu, radikal mebuslardan Tunalı Hilmi Bey, oturduğu yerden

“Yaşa, yaşa!”

sesleriyle desteklemiştir. Sözlerini sürdüren Hüseyin Avni Bey, mebuslardan hissiyata kapılmamalarını, mademki kadınlardan aşar alınıyor, onların haklarını da vermek gerektiğini, yüzlerce kadının mütegalibe erkeklerin esiri olduğunu, oysa üç dört haneye bakan, aile reisi olan kadınlar bulunduğunu anlatarak

“*Büyük Millet Meclisi, aile reisi olan kadının seçim hakkını teslim etsin*” demiştir.

Kırşehir Mebusu Müfit Efendi, ona oturduğu yerden bir sataşmada bulunur:

- *Kaç karın var?*

Hüseyin Avni Bey, bu soruya şu anlamlı yanıtı verir:

- *Pek çok anam var!*

Balıkesir Mebusu Hasan Basri Çantay onunla dalga geçer:

— *Hüseyin Avni Bey’in feministliğini tebrik ederim.*

Hüseyin Avni Bey’in buna yanıtı ise şöyledir:

- *İnsanlığımı tebrik ediniz.*

Sıra, Tunalı Hilmi Bey’dedir:

Zeki Sarıhan tarafından yazıldı.
Çarşamba, 11 Aralık 2013 15:31 -

—*Şu dakikada Meclis kürsüsünden Türklük ve Müslümanlık âlemine doğru bir ses aksetmiş bulunuyor ki bu sesi ilk çıkarana Hüseyin Avni Bey’dir. Kendisini tebrik ederim. Bir söz söyledi, bence en ruhlusu o sözdür. Hissiyata kapılmayalım.*

Bir mebus “*Ne hissiyatı Allah aşkına!*” diye seslenince Tunalı Hilmi, Azerbaycan’ın kadınlara seçime katmasının Türkiye’ye büyük bir ders olması gerektiğini söyler. Konya Mebusu Hilmi Bey, Azerbaycan’ın Bolşevik olmasını kast ederek:

—*Bizim memleketimize Bolşeviklik girdi mi Hilmi Bey?*” diye sataşır. Tunalı Hilmi Bey, bunun Bolşeviklik olmadığını söyler. İslamiyet’in kadına verdiği değerle ilgili olarak bir ayet okumak isterse de sesi patırtılar ve gürültüler içinde duyulmaz olur.

“*Sözlerimi dinleyin*”

ricası

“*Neyi dinleyeceğiz*”

diyerek kesilir. O gene de konuşmakta diretir. Ülkenin batısında muhtar olan kadınlar bulunduğunu, hadi seçilme hakkının verilmeyişini anladığını ama seçme hakkının neden esirgendiğini sorar.

“*Bu teklif zaten kabul edilmeyecektir. Fakat Hüseyin Avni Bey’i tebrik etmek istedim*”

der.

Tartışma gene de son bulmaz. Konya Mebusu Musa Kâzım Efendi, İslam kadınlarının esir olmadığını, İslamiyet’in kadınlara Avrupa kadınlarına göre daha büyük tasarruf hakkı verdiğini ileri sürer. Erkek kadının savaş gibi bazı zorunlu durumlar dışında bir arada bulunmasının caiz olmadığını anlatır. Oturum başkanı konuyu kapatmak istese de Tunalı Hilmi “*Reis Bey, İslam kadınları kadı olabilirler. Camilerde vaaz verebilirler*”

diye seslenir. Hükümet tasarısında bu konuda bir işaret olmadığı belirtilerek tartışmanın gereksizliği nedeniyle tartışma yeterli görülüp geçilir.

[5]

Böylece kadınlara seçme ve seçilme hakkı konusu, gündemden kalkar. Gerek gezilerindeki konuşmalarda gerekse yabancı gazetecilere verdiği demeçlerde Türk kadınının toplumsal hayatta hak ettiği yeri alması gerektiğini savunmuş olan Mustafa Kemal Paşa, bu tartışmalarda bir taraf olmaz ve seçme ve seçilme hakkı konusunda tutum almaz.

1923’te seçimlerin yenilenmesi kararının alınması üzerine Vakit gazetesinde kadınlara seçme

Zeki Sarıhan tarafından yazıldı.
Çarşamba, 11 Aralık 2013 15:31 -

ve seçilme hakkının verilmesi konusunda kadınlar arasında bir anket düzenlenir. Bu arada 13 kadın bir girişim komitesi oluşturarak konu üzerinde kamuoyu yapmaya başlar. Bunlar Türk Kadınlar Şûrasını toplamış, ardından Türk Kadınlar Fırkası’nı kurmuşlardır. Ancak hükümet kadınların seçme ve seçilme hakkı olmadığı gerekçesiyle partiyi yasaklayınca Türk Kadın Birliği kurulur. Kadınlar, on yıl boyunca seçme ve seçilme hakkı peşinde koşmuşlardır. Ancak bu birlik de hükümet tarafından kapatılmıştır. [6] Dönemin hükümet etme anlayışı Ankara Valisi Nevzat Tandoğan’ın dediği gibi *“Memlekete komünizmi getirmek bile icap etse bunu ancak hükümet yapacak”*tır. Bütünüyle erkeklerden oluşan Türkiye Büyük Millet Meclisi, hükümetin isteğiyle kadınlara seçme ve seçilme hakkını ancak 1930’da tanıyacaktır. O tarihte bu hakkın tanındığı ülke sayısı 25’tir.

[1] Tarık Zafer Tunaya, Türkiye’de Siyasi Partiler, C. 1, II, Hürriyet Vakfı Yayınları

[2] Vakit, 25, 31 Teşrinievvel, 24 Kânunuevvel 1919,

[3] Yenigün, 2 Kânunuevvel 1919 “Kadın Mebuslar”

[4] İkdam, 15, 16 Haziran 1920

[5] TBMM Zabıt Ceridesi, C. 12, 15 Kasım 1921, s. 222-225

[6] Yaprak Zihnioğlu, Kadınsız İnkılâp, 2003, Metis Yayınları